

Proza polska XX wieku

Przeglądy i interpretacje

NR 3151

Proza polska XX wieku

Przeglądy i interpretacje

Tom 3

Centrum i pogranicza literatury

pod redakcją

Elżbiety Dutki i Grażyny Maroszczuk

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent
Tomasz Mizerkiewicz

Publikacja będzie dostępna – po wyczerpaniu nakładu – w wersji internetowej:

Central and Eastern European Online Library

www.cceol.com

Spis rzeczy

Słowo wstępne. Centrum i pogranicza literatury (*Elżbieta Dutka*) / 7

Centrum – widziane inaczej

Tomasz Kaliściak

W piekle heteroseksualizmu. O męskiej przyjaźni w powieści Zbigniewa Grabowskiego
Ciszy lasu i twojej ciszy / 17

Anna Szóstak

Czytało Tadeusza Konwickiego – interpretacja po latach / 37

Kamila Dzika-Jurek

Jedwabna czerwień. Kolor i materiał w powieści *W czerwieni* Magdaleny Tulli / 55

Beata Nowacka

Reporter żywiołów. O (prawie) całej twórczości Melchiora Wańkowicza / 77

Anna Gomółka

Poza centrum, ale w środku. O książkowym debiucie Zbigniewa Brzozowskiego / 97

Pomiędzy? – pisarstwo kobiet

Agata Zawiszewska

Kobiety dyskurs podróźniczy na przykładzie *Mojej wyprawy na Pamiry w roku 1929* Jadwigi
Toeplitz-Mrozowskiej / 115

Ewa Bartos

Papierowy romans. O *Pestce* Anki Kowalskiej / 139

Tatiana Czerna

Lekcje inności i konfiskowanie pamięci. O powieści Britty Wuttke *Homunculus z tryptyku* / 159

Arleta Galant

Podwórkowa powieść polityczna – *Wióry* Krystyny Kofty / 177

„Na progu”

Joanna Kisiel

Topografia wstrętu. O *Wspólnym pokoju* Zbigniewa Uniłowskiego / 201

Magdalena Boczkowska

Sanatorium Rafała Wojaczka. Próba lektury po czterdziestu latach / 233

Monika Ładoń

„Pół-cmentarna tabliczka”. Wokół *Zawału* Mirona Białoszewskiego / 249

Obrzeża twórczości?

Aleksandra Zug

Pogranicza twórczości? O *Innych historiach* Pawła Huellego / 267

Grażyna Maroszczyk

Bez tytułu i daty. O „szkicowniku myśli” Piotra Szewca / 279

Małgorzata Rygielska

„Istotne rozmowy”: Elsie Rosaline Masson i Bronisław Malinowski / 293

Elżbieta Dutka

Doświadczenie i „przygoda życia” w książce *Gérard de Nerval* Julii Hartwig / 311

Agnieszka Nęcka

Zmaganie z „syndromem wygnania”. O *Unsere* Jana Darowskiego / 333

Indeks osobowy / 347

Noty o Autorach / 357

Słowo wstępne

Centrum i pogranicza literatury

Prezentowany zbiór stanowi kontynuację serii *Proza polska XX wieku. Przeglądy i interpretacje*¹. Podobnie jak w publikacjach wcześniejszych, zebrano w nim interpretacje różnych utworów prozatorskich. Zgodnie z założeniami serii, autorzy mogli zaproponować zarówno inne odczytania znanych książek, jak i zwrócić uwagę na teksty dotąd pomijane, nieobecne w refleksji historycznoliterackiej, bądź uwzględnić źródła rzucające nowe światło na piśmiennictwo poprzedniego stulecia.

Podtytuł trzeciego tomu – *Centrum i pogranicza literatury*, zarysowuje ramy i temat tej monografii. Zawierają się w nim przede wszystkim pytania, które stawiają w swoich tekstach badacze. Terminy tworzące tytuł są oczywiście rozmaicie definiowane, mogą one (między innymi) charakteryzować relacje przestrzenne (lokalność, regionalizm), stany psychologiczne i egzystencjalne (sytuacje graniczne), uwarunkowania socjologiczne (marginesy społeczne). Do przywołanych różnych znaczeń centrum i pograniczy odwołują się autorzy zgromadzonych w tomie artykułów, jednak kluczowy i wyjściowy kontekst stanowi sama literatura. Pierwsza tytułowa kategoria wiąże się zatem przede wszystkim z refleksją na temat kanonu, twórców i dzieł uważanych za centralne, najważniejsze

---

¹ Serię zapoczątkowały następujące publikacje: *Proza polska XX wieku. Przeglądy i interpretacje*. T. 1. Red. M. KISIEL przy współudziale G. MAROSZCZUK. Katowice 2005; *Proza polska XX wieku. Przeglądy i interpretacje*. T. 2: *Z perspektywy nowego stulecia*. Red. E. DUTKA, M. CUBER. Katowice 2012.

dla epoki². W jej obrębie mieszczą się także wątki metaliterackie, poszukiwania istoty literatury, literackości, jak również pytania metodologiczne o to, co stanowi sedno różnych projektów literaturoznawczych. Paradoksalnie, często okazuje się, że takim centrum są w istocie dawniejsze peryferia, obrzeża. Jak zauważa Krzysztof Zajas:

To nasz specyficzny, środkowoeuropejski wynalazek, który zawdzięcza swoją popularność wieloznaczności samego terminu „pogranicze”, niosącego konotacje nie tylko przestrzenne, ale także kulturowe, polityczno-społeczne, językoznawcze, a nawet egzystencjalne. Ostatnio jego użycie przeszło w nadużycie, gdyż *pograniczne* stało się każde spotkanie, zetknięcie, styk czy zderzenie odmiennych podmiotów. Zachwianie tożsamości, zagubienie identyfikacji zbiorowej, poczucie niepewności i braku zakorzenienia, rozproszenie w wielokulturowości, nieufności wobec Innego, tęsknota za utraconym światem dzieciństwa, wątpliwość religijna, poszukiwanie prawdziwej, domowej ojczyzny, powrót do pierwszego języka – wszystkie te doświadczenia kulturowe dają się zebrać pod wspólnym transparentem badań pogranicznych. Pograniczny może być także sam projekt badawczy, oparty na interdyscyplinarności i korzystający z terminologii różnych gałęzi humanistyki³.

Wspomnianą przewagę peryferii można dostrzec również w rozprawach zgromadzonych w trzecim tomie *Prozy polskiej XX wieku*. Badaczy interesują obrzeża twórczości: teksty wcześniej niezaliczane do artystycznego dorobku danego autora (szkice, bruliony, listy, niedokończone wspomnienia), styk literatury i odmiennych form (publicystyki, tekstów naukowych i innych).

Tom otwiera część zatytułowana *Centrum – widziane inaczej*. Trzy pierwsze artykuły są interpretacjami wybranych dzieł, które prowokują do refleksji na temat roli krytyków i pierwszych odczytań, decydujących o tym, czy dany utwór zostanie uznany za centralny (ważny w danym momencie), czy też zepchnięty na czytelnicze peryferia. Tomasz Kaliściak przypomina zapomnianą powieść Zbigniewa Grabowskiego z roku 1931. Utwór *Ciszy lasu i twojej ciszy* był jednym z najgłośniejszych debiutów tego czasu, książką docenioną przez krytyków. Powieść Grabowskiego znalazła się wówczas w centrum dyskusji i sporów, wywołała

---

² Jest to rozumienie „centrum” bliskie temu, które można odnaleźć w rozprawach zamieszczonych na przykład w tomie *Kanon i obrzeża*. Red. I. IWASIÓW, T. CZERSKA. Kraków 2005.

³ K. ZAJAS: *Widnokresy literatury*. W: *Na pograniczach literatury*. Red. J. FAZAN, K. ZAJAS. Kraków 2012, s. 7–8.

skandal ze względu na śmiałość w ujmowaniu tematyki homoseksualizmu, przekraczanie tabu, łamanie norm obyczajowych. Tomasz Kaliściak analizuje ten utwór jako „modernistyczną odmianę powieści erotycznej”. Koncentrując się na relacjach łączących bohaterów, pisze o pograniczu miłości i przyjaźni, życia i śmierci. Autorka kolejnego artykułu zwraca natomiast uwagę na dzieło znanego, cenionego pisarza, które jednak nie spotkało się z dobrym przyjęciem pierwszych czytelników i krytyków. Anna Szóstak, przypominając *Czytadło* Tadeusza Konwického, proponuje rewizję wcześniejszych poglądów i nowe odczytanie tej książki. Staje w obronie utworu uznanego za „nieudany”, „niebezpiecznie” balansujący na pograniczu pisarstwa popularnego i literatury o większych ambicjach. Badaczka dostrzega w *Czytadle* swego rodzaju prowokację pisarską, „formę komentarza” do ówczesnej rzeczywistości – czasu „rewolucyjnych zmian w literaturze i kulturze, których istnienie w zupełnie nowych okolicznościach społeczno-politycznych i ekonomicznych wymagało ponownego samookreślenia się i zweryfikowania obowiązujących od dziesięcioleci wzorców i sposobów jej realizowania się i przejawiania”. Podobną rewizję przedstawia Kamila Dzika-Jurek, pisząc o źle przyjętej (a nawet niezrozumianej przez wielu krytyków) powieści cenionej i nagradzanej pisarki. Autorka artykułu proponuje lekturę *W czerwieni* Magdaleny Tulli, uwzględniającą kontekst późniejszych utworów, a zwłaszcza najnowszej książki tej pisarki – opublikowanych niedawno *Włoskich szpilek*. Przede wszystkim badaczka odczytuje na nowo metaforyczne sensory koloru i materiału (materialności) w prozie znanej autorki, ukazując w ten sposób kluczowe, centralne problemy jej twórczości. Nieco odmienny charakter mają dwa ostatnie artykuły w tej części. Beata Nowacka dokonuje bowiem próby całościowego spojrzenia na pisarstwo Melchiora Wańkowicza, skupiając się na sensualności jego stylu i podporządkowując uwagi na ten temat poszczególnym żywiołom. Z kolei Anna Gomóła wskazuje różnice znaczeniowe pomiędzy „centrum” i „środkiem”, odnosząc się do prac antropologicznych dotyczących symbolicznego porządkowania przestrzeni. Na tak zarysowanym tle badaczka przypomina zbiór Zbigniewa Brzozowskiego *W miasteczku, które jak ogród Andersena...* Swoją interpretację wspomnianego utworu Anna Gomóła koncentruje wokół symboliki środka – serca.

Kolejna część zbioru obejmuje pisarstwo kobiet, wymykające się różnym kwalifikacjom, sytuowane bardzo często „pomiędzy” różnymi punktami odniesienia. Autorka pierwszej rozprawy Agata Zawiszewska przybliżyła twórczość znanej w dwudziestoleciu aktorki Jadwigi Toeplitz-Mrozowskiej. Przypomniana w pracy emancypantka za swoje największe osiągnięcie badawcze uważała wyprawę w region Pamiru, podczas której

zbadala i opisała pograniczne tereny oraz wytyczyła nowe szlaki przez góry. Mrozowska była pierwszą kobietą, która przeszła Dach Świata, jej imieniem nazwano odkrytą przez nią przełęcz, została także odznaczona przez Królewskie Włoskie Towarzystwo Geograficzne. *Moja wyprawa na Pamiry w roku 1929* jest – jak pisze badaczka – nie tylko interesującą relacją, ale przede wszystkim jedynym w dwudziestoleciu międzywojennym polskim przykładem kobiecej narracji podróżniczej na temat ZSRR o ambicjach naukowych. Agata Zawiszewska bada stosunek między wątkiem emancypacyjnym biografii Toeplitz-Mrozowskiej a poetyką jej relacji z podróży i wpisaniem weń obrazem Innego. Interpretatorka proponuje w swojej rozprawie spojrzenie na utwór podróżniczeki z perspektywy współczesnego feminizmu literackiego, studiów genderowych oraz postkolonialnych. Podobne problemy badawcze podjęte zostają także w pozostałych artykułach zamieszczonych w tej części, poświęconych jednak książkom późniejszym, zaliczanym do kręgu „pisarstwa kobiet pomiędzy dwoma dwudziestoleciami”⁴. Ewa Bartos pisze o powieści Anki Kowalskiej jako swego rodzaju grze z konwencją romansu („papierowy romans”). Badaczka zwraca uwagę na oscylowanie w *Pestce* pomiędzy banalnością tematu a oryginalnością przedstawienia, które prowadzi do refleksji na temat komunikacji intymnej i do odmiennego od przyjmowanego przez wcześniejszych interpretatorów tej powieści spojrzenia na uczestników melodramatu. Tatiana Czarska przedstawia powieść Britty Wuttke *Homunculus z tryptyku*. Jak zauważa badaczka, utwór autorki pochodzącej z Międzyzdrojów, ale od lat mieszkającej w Niemczech, autentycznie odnosi się do zagadnienia wielokulturowości i problematyki różnie rozumianych kresów, pogranicza, gdyż umożliwia spojrzenie z perspektywy Innego. Czy można – pisze Tatiana Czarska – „wymarzyć lepszy przykład takiego uruchomienia »prawdziwej mowy Innego« niż książka Niemki piszącej po polsku o niemiecko-polskim mieście?”. Ponadto, w analizowanej powieści, wydanej w roku 1977, można odnaleźć wątki, które

⁴ Nawiązuję w tym miejscu do książki *Pisarstwo kobiet pomiędzy dwoma dwudziestoleciami* (red. I. IWASIÓW, A. GALANT. Kraków 2011), której tytułowa formuła została wyjaśniona przez redaktorki we wstępie przez odniesienie z jednej strony do dwudziestolecia międzywojennego, a z drugiej – do umownego przełomu roku 1989. Interesujący badaczki okres (1945–1989) jest czymś więcej niż „zagubionym ogniwem” pomiędzy dwoma znaczącymi „dwudziestoleciami”, odsyła do ustaleń dokonanych w obrębie badań feministycznych: „Nietrudno więc zauważyć, iż kobiece pisanie traktujemy jako część procesu kulturowego, nie zaś margines czy eksces, mając nadzieję na udzielenie pytań o specyfikę literatury w rzeczywistości PRL-u, ale także, na przykład, o postać polskiego powojennego modernizmu, o doświadczenie emigracji, o dyskursy polityczne, rozmaitości profilujące, cieniające opowieści tożsamościowe”. I. IWASIÓW, A. GALANT: *Wstęp*. W: *Pisarstwo kobiet...*, s. 5.

stały się popularne dopiero wiele lat później, w utworach zaliczanych do nurtu małych ojczyzn. Badaczka wskazuje w swoim artykule pewne analogie pomiędzy powieścią Britty Wuttke a narracjami Ingi Iwasiów. Arleta Galant natomiast przedstawia *Wióry* Krystyny Kofty – książkę cenioną przez krytyków, ale równocześnie pomijaną w podręcznikach i ujęciach syntetycznych, sytuowaną często na granicy literatury wysokiej i popularnej, poruszającą problematykę styku historii i mikrohistorii, spraw prywatnych i publicznych. Badaczka porównuje powieść Krystyny Kofty (wydaną w roku 1980, ale przedstawiającą wydarzenia z pierwszej połowy lat pięćdziesiątych) z narracjami kobiecymi z dwudziestolecia międzywojennego. Analizując warstwę psychologiczną i realistyczno-społeczną *Wióarów*, Arleta Galant przedstawia ten utwór jako „opowieść o dziewczęcej inicjacji” i „podwórkową powieść polityczną”.

Trzecia grupa artykułów, opatrzona tytułem jednego z opowiadań Rafała Wojaczka – *Na progu*, ukazuje literackie zapisy różnego rodzaju doświadczeń i sytuacji granicznych. Joanna Kisiel przywołuje głośną powieść autobiograficzną Zbigniewa Uniłowskiego – *Wspólny pokój*. Badaczka odczytuje dzieło przez pryzmat współczesnej refleksji na temat wstępu, przede wszystkim odwołując się do eseju Julii Kristevej *Potęga obrzydzenia*. Interpretatorka przekonuje, że zarysowana w utworze Uniłowskiego „topografia wstępu”, obejmująca obscena, fizjologię, brzydotę, staje się częścią autorskiej strategii, by „odsłonić miejsca egzystencji, dyskretnie omijane na ogół przez wybrednych czy nazbyt estetycznie wrażliwych pisarzy”. Joanna Kisiel zwraca uwagę na swego rodzaju pogranicze pomiędzy pozorną wspólnotą bytowania bohaterów (wspólny pokój) a osobnością, obcością indywidualnych doświadczeń i naruszaniem granic intymności. W kolejnym artykule zamieszczonym w tej części publikacji Magdalena Boczkowska analizuje *Sanatorium* Rafała Wojaczka. Ten jedyny tom prozatorski poety z Mikołowa stał się książką-legendą, choć dopiero w roku 2010 czytelnicy mogli się zapoznać z jego pełną wersją, nieokrojoną przez cenzurę. Wznowienie *Sanatorium* stało się dla badaczki impulsem do podjęcia próby nowego odczytania prozy jednego z „kaskaderów literatury”. Boczkowska przedstawia recepcję krytyczną *Sanatorium*, podkreśla wymiar autobiograficzny zgromadzonych w analizowanym tomie utworów i sytuuje je w kontekście twórczości „poetów przeklętych”. W pracy przywołane zostało (między innymi) opowiadanie *Na progu*, które wydaje się kluczowe dla całego tomu. *Sanatorium* okazuje się – jak pisze autorka artykułu – opowieścią o sytuacjach i doświadczeniach krańcowych: o lęku, chorobie, życiu w zamknięciu, walce toczonej ze światem i przede wszystkim z samym sobą. Zapisem doświadczeń „na progu życia i śmierci” jest również opublikowany w roku 1977 *Zawał*

Mirona Białoszewskiego, o którym pisze Monika Ładoń. Badaczka analizuje także inne „narracje szpitalne” poety „peryferii i rupieci”, zestawiając je z wydanym niedawno *Tajnym dziennikiem*. Szczególnie znaczące wydają się przytoczone przez badaczkę określenia: „pół-cmentarna tabliczka” i „pamiętnik z półgrobu”. Odsyłają one do osobistych przeżyć pisarza, wiążą się z poczuciem autentyczności własnego życia, wyrażeniem kondycji „ja” uwikłanego w doświadczenie chorobowej potoczności.

Ostatnia część zbioru gromadzi prace poświęcone tekstom sytuowanym zazwyczaj na obrzeżach twórczości. Aleksandra Zug wskazuje pomijany przez badaczy zbiór „form pogranicznych” Pawła Huellego, zatytułowany *Inne historie*. Zebrane w tej książce felietony, krótkie eseje, szkice pozornie nie realizują zasadniczych tematów pisarstwa gdańskiego prozaika, jednak – jak udowadnia autorka artykułu – w gruncie rzeczy stanowią peryferia nieustannie przypominające i odnoszące się do centrum. *Inne historie* mają wiele wspólnego z tak znanymi utworami Huellego, jak *Opowiadania na czas przeprowadzki* czy *Castorp*, choć zarazem, zgodnie z tytułem, są to nieco inne narracje, podejmujące inne problemy i przedstawiające inne spojrzenia, inny Gdańsk i inne biografie. Motyw inności (sugerowanej już w tytule będącego przedmiotem badań zbioru) jest szczególnie ważny dla badaczki. W krótkich esejach i szkicach Aleksandra Zug odnajduje zarówno końce kłębka nici, pozwalające czytelnikom odnaleźć się w labiryncie narracji Pawła Huellego, jak i nowe przestrzenie, nowe wymiary tego pisarstwa. Podobny charakter mają teksty analizowane w kolejnym artykule. Grażyna Maroszczuk swoją uwagę poświęciła „szkicownikowi myśli” Piotra Szewca – zapiskom publikowanym na łamach „Kwartalnika Artystycznego” w rubryce *Z powodu i bez powodu*, w cyklu *Bez tytułu i daty*. Również w tym przypadku analizą objęto krótkie utwory sytuujące się raczej na marginesie bardzo cenionego pisarstwa autora *Zagłady*, *Zmierzchów i poranków* oraz *Bocianów nad powiatem*. Grażyna Maroszczuk eksponuje brulionowość, fragmentaryczność badanych zapisków, ale równocześnie zauważa, że można w nich dostrzec formę paratekstualną „wyrastającą z przypisu”. Rezultatem „pisania niezobowiązującego” jest nie tylko dopowiedzenie wcześniejszych opowieści, autokomentarz – czytelnicy głośnych powieści Piotra Szewca odnajdą tu znaną topografię i zwrot ku przeszłości. W zapiskach jednak „komplikuje się stosunek do miejsc”, a pamięć ma coraz wyraźniejszy wymiar osobisty. Zamieszczane w prasie fragmenty cechuje – jak pisze badaczka – *quasi*-pamiętnikowa dykcja, a tak widziany „margines” twórczości nabiera szczególnego znaczenia. W trzech ostatnich artykułach przedstawione zostały odczytania utworów, które można umiejscowić nie tylko na obrzeżu twórczości, lecz także życia, gdyż stanowią swego rodzaju

głosy do biografii, okazują się formą „przepracowania” najważniejszych traumatycznych doświadczeń, „strzępami biografii”. Małgorzata Rygielska pisze o korespondencji Bronisława Malinowskiego z Elsie Rosaline Masson, zebranej w tomie zatytułowanym *Historia pewnego małżeństwa*. W ostatnim czasie opublikowano obszerne zbiory korespondencji wybitnych twórców wieku XX (Jarosława Iwaszkiewicza, Czesława Miłosza, Zbigniewa Herberta, Jerzego Andrzejewskiego, Julii Hartwig, Artura Międzyrzeckiego i innych). Marta Wyka nazwała listy „nową przestrzenią literatury”, nie do końca zbadanym gruntem, na którym „mogą nas czekać różne niespodzianki i być może dowiemy się o ludziach XX wieku czegoś zaskakującego, zaś nasze o nich obiegowe mniemania ulegną rewizji”⁵. Takie wyzwanie podejmuje Małgorzata Rygielska, analizując listy wybitnego antropologa i jego żony, układające się w opowieść prowadzącą od intelektualnej fascynacji do głębokiego uczucia. Badaczka zauważa, że dla kulturoznawców listy Malinowskiego mogą być „źródłem zastanym”, ale eksponuje również wymiar literacki tych tekstów. Szczególnie ważne dla autorki artykułu jest zagadnienie kreowania postaci nadawcy i adresata, obecność różnych konwencji oraz fakt, że w tym przypadku korespondencja była świadomą formą „pracy nad samym sobą”, sposobem budowania więzi, relacji i zażyłości. Elżbieta Dutka przywołuje, sytuowaną zazwyczaj w cieniu poezji i innych utworów Julii Hartwig, książkę o francuskim „mniejszym romantyku”. W opisywanym artykule *Gérard de Nerval* jest interpretowany nie tylko jako studium o jednym z „poetów przeklętych”, lecz także jako zapis doświadczeń czytelniczych i swego rodzaju „przygoda życia”. Analizowana biografia przedstawiona zostaje zarazem jako tekst w pewnym stopniu autobiograficzny oraz ważny kontekst dla twórczości poetyckiej samej Julii Hartwig – poznawanie innego w tym przypadku staje się swego rodzaju pograniczem, pozwalającym także na poznanie siebie. W następnym artykule Agnieszka Nęcka analizuje *Unsere* – wydaną niedawno autobiograficzną opowieść Jana Darowskiego, kolejnego pisarza sytuowanego na różnie rozumianych peryferiach. Jan Darowski urodził się na pograniczu polsko-niemieckim, dorastał na styku kultur i narodowości. Jego życie zostało z tego względu tragicznie naznaczone w czasie wojny, a także później, gdy jako emigrant doznawał „blasków i cieni wygnania”, żyjąc „pomiędzy” różnymi światami. Należący do grupy Kontynenty poeta, eseista, tłumacz pozostaje dziś wyraźnie na obrzeżach zainteresowań czytelniczych i literaturoznawczych. Anali-

⁵ M. WYKA: *Listy – nowa przestrzeń literatury*. „Nowa Dekada Krakowska” 2012, nr 4, s. 5. Warto zwrócić uwagę na przywołany numer tego dwumiesięcznika kulturalnego, gdyż ma on charakter monograficzny. Numer ten został opatrzony tytułem *Sztuka pisanania listów*.

zowaną książkę badaczka nazywa „okruciami autobiograficznymi”, gdyż jest to opowieść nieukończona, wpisująca się w liczny zbiór „narracji wygnańczych”, które – zdaniem Jerzego Świącha – w szczególny sposób charakteryzują literaturę poprzedniego stulecia⁶. Agnieszka Nęcka zwraca uwagę przede wszystkim na podjęty w *Unsere* wysiłek przepracowania „syndromu wygnania”.

Korzystając ze sformułowań użytych przez Krzysztofa Czyżewskiego w *Linii powrotu*, można powiedzieć, że artykuły zgromadzone w prezentowanym zbiorze z jednej strony zachęcają do „poszukiwania środka”, z drugiej – ukazują różnie rozumiane „praktykowanie pogranicza”⁷. W ten sposób w kolejnym tomie *Prozy polskiej XX wieku* powracamy do literatury minionego stulecia – literatury należącej już do obszaru historii, choć przecież wciąż tak bliskiej...

---

⁶ „Literatura »wygnańcza« odpowiada na jedno z najbardziej dotkliwych wyzwań nowoczesności, które dla jednych oznacza kryzys osoby, dla drugich śmierć podmiotu, wreszcie dla innych – zniknięcie autora”. J. ŚWIĄCHA: *Nowoczesność. Szkice o literaturze polskiej XX wieku*. Warszawa 2006, s. 101.

⁷ K. CZYŻEWSKI: *Linia powrotu. Zapiski z pogranicza*. Wstępem opatrzył P. HUELLE. Sejny 2008.

Elżbieta Dutka

Indeks osobowy

A

Adorno Theodor Wisengrund 234
Alú Georgia 134, 135
Alvarez Al 245
Amidon Stephen 251, 262
Amidon Thomas 251, 262
Anderman Janusz 253, 263
Anders Jarosław 212, 231, 251, 263
Andersen Hans Christian 97, 103,
104, 110, 112
Andres Zbigniew 57, 74
Andrzejewski Jerzy 13, 44, 333, 344
Aniśkiewicz Maria 164, 173
Apollinaire Guillaume 270, 311–313,
315–317, 319, 330
Arendt Hannah 191, 193, 196
Austen Jane 257

B

Babicz Jan 123, 136
Bachelard Gaston 82, 84, 86, 90, 91,
94
Baczyński Stanisław 19, 21, 34
Bağajewski Arkadiusz 268, 276, 277
Balicki Antoni Euzebiusz 118
Banasiak Bogdan 23, 34, 46, 53
Baran Bogdan 128, 136
Baranowska Małgorzata 315, 330
Barr Pat 134, 135

Barthes Roland 142, 151, 153, 157,
295
Bartmiński Jerzy 82, 95
Bartos Ewa 10, 139
Bataille Georges 140, 141, 157, 158
Batorowicz-Wołowiec Katarzyna 236,
242, 245
Baudelaire Charles 31, 150, 151, 234
Baudriallard Jean 157, 158
Bauman Zygmunt 46, 53, 124, 135
Beckett Samuel 271
Bednarz-Grzybek Renata 117, 135
Belina-Brzozowski Zbigniew (zob.
Brzozowski Zbigniew)
Benedyktowicz Zbigniew 107, 108,
110
Bereś Stanisław 236, 242, 245
Bereza Henryk 241, 283
Bergson Henri 343
Berman Marshall 124, 135
Bernat Anna 81, 94
Białoszewski Miron 12, 249–264, 282,
283
Bichat Marie François Xavier 221
Biedrzycki Krzysztof 316
Biela Adam 99, 100, 110
Bieńczyk Marek 142, 157
Bieńkowski Zbigniew 183
Blanchot Marice 316, 318, 320, 321,
330, 331

Błoński Jan 58, 73, 82, 94
 Boczkowska Magdalena 233, 245, 357
 Bolecki Włodzimierz 91, 279, 291, 329
 Bonowicz Wojciech 322, 330
 Borkowska Aneta 116
 Borkowska Grażyna 65, 73, 136, 167, 173
 Boryś Wiesław 101, 102, 111
 Bossak-Herbst Barbara 274, 277
 Brach-Czaina Jolanta 259, 262
 Braidotti Rosi 124, 135
 Bratny Roman 181
 Braun Grzegorz 81, 93, 94
 Breton André 317
 Browarny Wojciech 259, 262
 Brückner Aleksander 107, 111
 Brudnicki Jan Zdzisław 236
 Brzozowski Stanisław 343
 Brzozowski Zbigniew 9, 97–112
 Bugajski Leszek 103
 Bujnicki Tadeusz 171, 173
 Burnett Frances Hodgson 105
 Bursa Andrzej 236, 245
 Burzyńska Anna 316
 Butler Judith 32, 34

C

Calvino Italo 57, 65, 69, 73
 Camus Albert 243
 Capra Giuseppe 122
 Cejrowski Wojciech 81, 94
 Céline Louis-Ferdinand 227
 Celińska Adriana 251, 162
 Cervantes 30
 Cezar Juliusz 131
 Chelstowski Bogdan 240, 246
 Chomicz Anna 303, 308
 Christie Agata 256
 Chwin Stefan 243, 245, 268
 Cieński Andrzej 157
 Cirlot Juan Eduardo 82, 94
 Ciszewski Stanisław 107, 108, 110

Clifford James 302, 307, 308
 Clifford James L. 313, 330
 Colon Jenny 323, 318
 Conrad Joseph (właśc. Korzeniowski Józef Teodor Konrad) 18, 129, 135, 302, 308
 Cuber Marta 7, 61, 73
 Cudak Romuald 236, 241, 245
 Cybulska Maja Elżbieta 19, 34
 Cynceron (właśc. Marcus Tullius Cicero) 294
 Czachowska Agnieszka 58, 61, 73, 181, 196
 Czachowska Jadwiga 18, 34, 334, 343
 Czajęcka Bogusława 116, 135
 Czapliński Przemysław 37, 52, 53, 55, 57, 63, 73, 268, 270, 277
 Czerwińska Małgorzata 83, 85, 94, 251, 252, 258, 259, 262
 Czerniawski Adam 334, 343
 Czernik Stanisław 83
 Czerska Tatiana 8, 10, 159, 173
 Czerwiński Marcin 98, 110
 Czeszko Bogdan 181
 Czyżak Agnieszka 281, 291
 Czyżewski Krzysztof 14, 277

D

Danilewicz-Zielińska Maria 334, 343
 Darowski Jan 13, 333–345
 Davies Norman 79
 Dąbrowska Maria 81, 93, 94
 De Grand Ry Anna 119
 De Stefani Alberto 120
 Delaperrière Maria 239, 240, 245
 Derra Aleksandra 124
 Derrida Jacques 295, 321, 331
 Diomedes Ivone 135
 Dobrzański-Hubal Henryk 89
 Domańska Ewa 134, 135, 326, 330
 Domosławski Artur 313, 360
 Dorosz Beata 334, 343
 Dostojewski Fiodor 30, 48

Drewnowski Tadeusz 81, 94
Dumas Aleksander 334
Dutka Elżbieta 7, 13, 252, 262, 311,
358
Dybel Paweł 71, 74
Dzieduszycka Ewa 124
Dzika-Jurek Kamila 9, 55
Dżurak Ewa 302, 308

E

Eco Umberto 88, 94
Eliade Mircea 43, 44, 53, 97–101, 110
Empedokles 67

F

Fallek Wilhelm 118
Falski Maciej 210, 230
Faron Bolesław 177, 197, 201, 230
Fazan Jarosław 8
Fedczenko Aleksiej 128
Feddecki Ziemowit 241
Feliksiak Elżbieta 294, 309
Fiałkowski Tomasz [Lektor] 311,
331
Fik Ignacy 34
Fiut Aleksander 42, 53, 259, 262
Flaubert Gustaw 30
Flukowski Stefan 19, 34
Forster Barbara 126, 135
Forster Michel 126, 135
Forstner Dorothea 69, 73
Foucault Michel 23, 34, 46, 53, 295
Frank Manfred 241, 245
Freud Sigmund 18, 107, 110, 323
Furgal Ewa 118, 136

G

Gabryel Piotr 81, 94
Gage John 67, 69, 74
Galant Arleta 10, 11, 177, 182, 197
Gandhi Lella 134, 135
Garewicz Jan 275, 277
Gautier Brigitte 167, 173

Gautier Teofil 323
Gawliński Stanisław 159, 174
Gazda Grzegorz 105, 111, 312, 331
Geertz Clifford 302, 307, 308
Giedroyc Jerzy 78, 79, 81
Gilbert Sandra 167
Gill Sam D. 98, 110
Gillen Francis James 100
Gilmore David D. 225, 230–232
Girard René 30, 31, 33, 34
Glensk Urszula 259, 262
Gleń Adrian 249, 262
Głowiński Michał 83, 94, 250, 251,
262, 263, 273, 277, 302, 308
Godyń Mieczysław 191, 196
GoGwilt Christopher Lloyd 129, 135
Gojawczyńska Pola 177, 178
Gołaszewska Maria 268, 277
Gołąb Mariusz 105, 111
Gołębiowska Agnieszka 88, 94
Gombrowicz Witold 18
Gomółka Anna 9, 97, 99, 105, 110,
111, 168, 306–308
Gondowicz Jan 61, 74, 81, 94
Gosk Hanna 68, 74, 164, 167, 173,
182, 193, 197, 343, 344
Grabowski Marian 169, 174
Grabowski Tadeusz 18
Grabowski Zbigniew 8, 17–35
Grass Günter 268, 272, 273
Grąbczewski Bronisław 128
Gronczewski Andrzej 79, 81, 94
Groth Jarosław 71
Guber Susan 167
Gutkowska Barbara 207, 208, 222,
230
Guze Joanna 243, 245, 319

H

Hajduk-Gawron Wioletta 262, 263
Hanolke Kwiryna 102, 111
Hartwig Julia 13, 239, 311–332
Hašek Jaroslav 109
Heidegger Martin 316, 321, 330

Herbert Kari 126, 136
Herbert Zbigniew 13
Herbst Lothar 103
Hłasko Marek 236, 245
Holzman Joanna 67, 74
Hrabal Bohumil 270
Hudak Henryk 82, 94
Huelle Paweł 12, 14, 267–279
Hütcher Dietlind 117, 136

I

Iwanczewska Łucja 118, 136
Iwasiów Inga 8, 10, 11, 162, 163,
170, 173, 178, 182, 197
Iwasiów Sławomir 233, 243–245
Iwaskiewicz Jarosław 13, 21, 85,
201, 208, 211, 222–224, 230
Izambard Georges 239
Izdebska Agnieszka 57, 74

J

Jajdelski Wojciech 254, 257, 258, 262
Jakubowska-Ożóg Alicja 335, 336,
340, 342, 344
Janicka Anna 117, 136
Janion Maria 58, 72, 150, 157, 256,
315, 331
Jankowicz Grzegorz 316, 318, 320,
321, 330
Jankowska Hanna 316, 331
Janowska-Woźniak Irena 269, 277
Janus-Sitarz Anna 316
Japola Józef 303, 308, 309
Jarniewicz Jerzy 313, 330
Jarzębski Jerzy 315, 330
Jasiewicz Zbigniew 123, 136
Jasińska Maria 312, 322, 331
Jaworski Eugeniusz 307, 308
Jentys Maria 334, 344
Jeske-Choiński Teodor 18, 19, 34
Jeżowa Kazimiera 115, 127, 135
Jodełka-Burzecki Tomasz 92, 94
Joyce James 18, 271–273

K

Kafka Franz 240, 283
Kajtoch Jacek 177, 197
Kaliściak Tomasz 8, 9, 17, 21, 34
Kałużny Jerzy 268, 277
Kałuża Anna 315, 331
Kałwa Dobrochna 117, 136
Kania Ireneusz 82, 94
Kaniewska Bogumiła 281, 283, 291
Kapuściński Ryszard 84, 93, 94, 313,
359, 360
Karpowicz Agnieszka 253, 263
Karwowska Bożena 170, 173
Kass Wojciech 312, 331
Kawa Irena 288
Kawafis Konstandinos 270
Kąkolewski Krzysztof 92
Kerouac Jack 87
Kęder Cezary K. 191, 197
Kępiński Piotr 81, 94
Kielich Wolf 125, 126, 136
Kiepusza Jan 93
Kierc Bogusław 233–237, 245
Kijowski Andrzej 19, 34, 83, 234
Kisiel Joanna 11, 84, 94, 201, 359
Kisiel Marian 7, 143, 157
Kisielewski Stefan 81, 94
Klekot Ewa 124, 136
Klimecka Zofia 287
Koch Jerzy 136
Kociuba Grzegorz 314, 331
Kocjan Krzysztof 43, 44, 53
Kofta Krystyna 11, 177–198
Kohn Jerome 191, 196
Kolbus Edward 236, 245
Kolumb Krzysztof 80
Kołakowski Leszek 44, 45, 48, 53
Kołodziej Monika 334
Komendant Tadeusz 23, 34, 46, 53,
64, 74
Konwicki Tadeusz 9, 37–54
Kopaliński Władysław 82
Kopeć Zbigniew 115, 281, 291
Kopernik Mikołaj 103

Kornatowska Maria 166, 173
Kosińska Agnieszka 68, 74
Kosofsky-Sedgwick Eve 28, 29, 31–34
Kosowska Ewa 168, 169, 173, 306–308
Kostowa Mira 103
Kot Karolina 30, 34
Kotarbiński Józef 117
Kott Jan 259, 263
Kowalewski Włodzimierz 243
Kowalska Anka 10, 139–158
Kowalski Piotr 107, 111
Kozicki Stefan 81–94
Krafft-Ebing Richard 22, 23
Kraft Claudia 119, 136
Krankowska-Gątkowska Krystyna 83, 94
Krall Hanna 93
Kraskowska Ewa 178, 197
Krasuska Karolina 32, 34
Krawczyk Jacek 79, 94
Kristeva Julia 29, 30, 34, 35, 210, 211, 214, 215, 227, 229, 230
Krukowska Aleksandra 163, 173
Kruszyński Zbigniew 68, 74
Krzywicka Irena 18
Krzyżanowski Julian 62, 74
Kubica Grażyna 118, 119, 136, 293, 295, 296, 300, 307–309
Kubisiowska Katarzyna 56, 74
Kuchtówna Lidia 118, 137
Kuczyński Antoni 123, 136
Kulik Michał 172
Kulik Paweł 172
Kunce Aleksandra 168, 173
Kunda Bogusław Sławomir 103, 164, 171, 173
Kunz Tomasz 46, 53, 241
Kurylenko Galina 168
Kurzyzna Mieczysław 90, 94
Kuśniewicz Andrzej 251, 254, 259, 262, 263
Kutrzebianka Anna 107, 110

Kuźma Erazm 162, 163, 173
Kuźmiński Bolesław 123, 136
Kwiatkowski Jerzy 177, 197
Kwiecień Tomasz 88, 94

L

Laden Greg 97, 111
Lalak Mirosław 160, 173
Lam Andrzej 268, 277
Larek Michał 57
Lautrémont de (właśc. Isidore Ducasse) 320
Lechoń Jan 81, 93, 94
Lefebvre Francis Joseph 270
Legeżyńska Anna 328, 331
Lem Stanisław 83
Leś Mariusz 294, 309
Leśmian Bolesław 20
Leśniak Andrzej 321
Libera Antoni 269, 277
Lindsey Benjamin Barr 125
Lisiecka Alicja 139, 157
Liskowacki Artur Daniel 136, 173
Lisowski Jerzy 319
Lisowski Krzysztof 283
Lubelski Tadeusz 42, 53
Luhmann Niklas 140, 145, 147, 157

Ł

Ładoń Monika 12, 249, 263, 359
Łapiński Zdzisław 250, 262, 263
Łęcka Gabriela 57, 74
Łoziński Jerzy 140, 157

M

MacCannel Dean 124, 136
Macnaghten Phil 128, 136
Madej Wojciech 191, 196
Madeja Agnieszka 262
Majchrowski Zbigniew 150, 157
Majerski Paweł 143, 157, 275, 277
Majewski Lech 236
Malewska Hanna 283

- Malinowska Valetta (Anna Valetta Hayman Joyce, druga żona Bronisława Malinowskiego) 307
Malinowski Bronisław 13, 293–310
Malm Johan 103
Malraux André 320
Manguel Alberto 316, 331
Margański Janusz 40, 46, 53, 225, 230
Markowska Danuta 107, 108, 110
Markowski Michał Paweł 142, 157, 162, 173, 320, 322, 325, 331
Maroszczuk Grażyna 7, 12, 279, 359
Marquez Gabriel Garcia 57, 61, 65, 69, 73
Martinek Edward C. 299, 309
Maruszewski Tomasz 282, 285, 289, 291
Marx Jan 236, 245
Masson Elsie Rosaline 13, 293–310
Masson Marnie 297
Matters Charles 297
Matuszewski Krzysztof 23, 34, 46, 53
Melcer Wanda 177, 182
Melecki Maciej 236, 245
Melkowski Stefan 139, 146, 157
Menninghaus Winfried 205, 218, 222, 230
Michałowski Piotr 341, 344
Michell John 99, 101, 111
Międzyrzecki Artur 13, 239, 283
Mikulski Antoni 28, 34
Milczewski-Bruno Ryszard 236, 245
Miłkowski Maciej 126
Miłobędzka Krystyna 315, 331
Miłosz Czesław 13, 19, 21, 34, 79, 95, 165, 173, 283, 329, 331
Mirecourt Eugène 325
Momro Jakub 42, 53
Mondadori Arnaldo 121
Moran Michael 298, 309
Morawińska Agnieszka 98, 111
Morozowicz-Szczepkowska Maria 120
Morstin-Popławska Agnieszka 42, 53
Mościcki Paweł 316, 330
Mussolini Benito 120, 129
Mycielski Zygmunt 283
Mysłowska Anna 313, 330
- N**
- Nałkowska Zofia 178
Napierki Stefan 19
Natanson Wojciech 178, 197
Nawratek Krzysztof 188, 190, 197
Nawrocka Ewa 279, 291, 329
Nawrocki Witold 164, 167, 171, 173
Nerval Gérard de 13, 311–332
Netz Feliks 204, 209, 230
Nęcka Agnieszka 13, 14, 143, 157, 333, 359
Niemcewicz Julian Ursyn 327
Nietzsche Friedrich 321
Niżyńska Joanna 77
Nowacka Beata 9, 77, 83, 86, 94, 95
Nowacki Dariusz 55, 59, 60, 74, 182, 197
Nowak Grzegorz 79–81, 94
Nowak Piotr 191
Nowakowska Agnieszka 298, 309
Nowakowska Ewa Elżbieta 128, 137
Nowakowski Marek 253, 263
Nycz Ryszard 71, 74, 302, 308, 329, 343, 344
Nyczek Tadeusz 259, 263
- O**
- Ochab Maryna 140, 157
Odojewski Włodzimierz 254, 263
Ogórek Stanisław 287
Okopień-Sławińska Aleksandra 83, 94
Okulicz-Kozaryn Radosław 268, 277
Olkuśnik Marek 136
Olszewska-Dyoniziak Barbara 298, 309
Ong Walter J. 295, 303, 308, 309

Ordyński Paweł 122, 136
Orme Masson 297
Orski Mieczysław 58, 74, 179, 197
Orzeszkowa Eliza 62, 74, 303, 308
Ożóg Zenon 334, 344

P

Pachciarek Paweł 69, 73
Paczoska Ewa 182, 197
Pankiewicz Ewa 126, 135
Parandowski Jan 83
Pasterska Jolanta 343, 344
Pasterski Janusz 57, 74
Pater Walter 18
Pawlikowski Tadeusz 117
Paz Octavio 87
Peter Hermann 294, 309
Piechota Marek 88
Pieszczachowicz Janusz 103
Pietrasik Zdzisław 52
Pietrych Krystyna 249, 250, 261–263
Piętaś Stanisław 103
Pilch Jerzy 243
Pisarek Adam 299, 309
Platon 29, 67, 82, 95
Pliniusz (właśc. Gaius Plinius Caecilius Secundus zwany Młodszym) 294
Podemski Krzysztof 125, 136
Podraza-Kwiatkowska Maria 118, 136
Pokorny Juliusz 101, 111
Polak Cezary 243, 245
Pomian Krzysztof 81, 94
Poprawa Adam 259, 262
Poświętowska Halina 236, 245
Pratt Mary Louise 128, 137
Prokopiuk Jerzy 107, 110
Proust Marcel 18, 30, 321
Pruszyński Ksawery 79
Przeclawski Krzysztof 125, 137
Przybylski Ryszard 44, 53, 211, 223, 230, 315, 331
Przymuszała Beata 57

Q

Quinodoz Jean-Michel 71, 74

R

Radkiewicz Małgorzata 119, 136
Radziwion Marek 80, 94
Redliński Edward 253, 259, 263
Rembowska-Płuciennik Magdalena 253–255, 263
Rickmer Rockmers Willi 128
Ricoeur Paul 40, 53, 240, 246
Rimbaud Arthur 239, 240, 243, 245, 314
Rodak Magda 99, 110
Rodak Paweł 99, 110
Rohoziński Janusz 144, 157
Rolland Romain 109
Romer Eugeniusz 122
Rosiek Stanisław 250, 256, 262, 263
Roudiez Leon S. 29
Rousseau Jean Jacques 295
Rudnicki Adolf 289–312
Ruffer Józef 17, 20, 21, 23, 34
Rutkowski Krzysztof 241
Rydz Agnieszka 328, 331
Rygielska Małgorzata 13, 193, 360
Rymkiewicz Jarosław 283, 315
Rzewuska Elżbieta 162, 173

S

Sakson Andrzej 161, 173
Salska Agnieszka 312, 331
Sandauer Artur 238
Saramonowicz Małgorzata 243
Saturczak Łukasz 243, 246
Schopenhauer Arthur 221, 275, 277
Schopenhauer Joanna 270
Schubert Ryszard 253, 263
Schulz Brunon 234
Segal Hanna 71, 74
Seligman Charles Gabriel 298, 309
Sendeki Marcin 234, 235, 246
Serwański Jacek 134, 135

Sidorek Janusz 241, 246
Siedlecka Joanna 93
Sieniewicz Mariusz 275, 277
Sienkiewicz Henryk 86
Sikora Sławomir 302, 308
Sikorska Lilianna 167, 173
Sikorska-Michalak Anna 88, 95
Siwczyk Krzysztof 234, 236, 244, 246
Siwek Paweł 82, 95
Siwiec Magdalena 311, 329, 331
Siwor Dorota 159, 174
Skórnicki Jerzy 177, 197
Skwarczyńska Stefania 293, 293–295,
305, 306, 309
Słabczyński Wacław 121, 137
Sławek Tadeusz 295
Słowacki Juliusz 312, 329, 331
Smith Jonathan Z. 98, 111
Sobolewska Anna 254, 258, 261, 263
Sobolewska Justyna 59
Sobolewski Tadeusz 261, 263
Sokólska Urszula 92, 95
Solska Irena 117, 118, 137
Sontag Susan 212–214, 221, 222,
231, 251, 253, 263
Sorel Georges Eugene 343
Sowiński Grzegorz 205, 230
Spencer Baldwin 100
Spengler Oswald 22
Srokowski Stanisław 165, 173, 236,
246
Stachura Edward 236, 241, 245, 253,
263
Stalin Józef Wissarianowicz 179, 189,
340
Starowieyska-Morstinowa Zofia 18,
34
Staszczyk Muniek 282
Stawiński Janusz 124, 137
Stendhal 30, 321
Stirling Edward 297, 299
Stirling Nina 297, 300
Strykowski Julian 283
Sucharski Henryk 89

Sułkowski Tadeusz 334
Surdykowski Jerzy 80
Susuł Jacek 139, 151, 157
Szałagan Alicja 18, 34, 334, 343
Szałasta-Rogowska Bożena 86, 95
Szary-Matywiecka Ewa 295
Szczawiński Maciej 236, 242, 246
Szczuka Kazimiera 191, 197
Szczygieł Mariusz 93
Szewc Albina 287
Szewc Józef 287
Szewc Piotr 12, 279–292
Szóstak Anna 9, 37
Szulżycka Alina 137
Szuster Marcin 124
Szwarc Andrzej 117, 136
Szwedowicz Władysław 139, 146,
157
Szyjewski Andrzej 98, 111
Szymborska Wisława 283
Szymczak Mieczysław 102
Szymor Piotr 300, 309
Szynkiewicz Sławoj 298, 309

Ś

Śliwiński Piotr 55, 57, 63, 73
Świątek Anna Maria 79, 81, 94
Świda-Ziemia Hanna 183, 185, 197
Święch Jerzy 14, 335, 342, 344
Świtalska Marzena 169, 174

T

Tatarkiewicz Anna 82, 94, 98
Telicki Marcin 312, 314, 329, 331
Terlecki Tymon 19, 21, 34
Thoreau Henry David 212
Tochman Wojciech 93
Toeplitz Józef 119, 120
Toeplitz Krzysztof Teodor 120, 137
Toeplitz-Mrozowska Jadwiga 9, 10,
115–138
Tokarczuk Olga 243
Tokarska-Bakir Joanna 307–309

Toye David L. 97, 111
Traba Robert 81, 94
Trojanowska Tamara 77
Trollop Joanna 134, 137
Trybuś Krzysztof 268, 277
Trznadel Jacek 333, 344
Trzynadłowski Jan 294, 309
Tuan Yi-Fu 98, 111
Tulli Magdalena 9, 55–75
Turner William 77, 78, 82
Turzyński Ryszard 69, 73
Tuwim Julian 192
Twardochleb Bogdan 103, 104, 111
Twardziszewska Alfreda 286, 287
Twardziszewski Edward 287, 288
Tyniecka-Makowska Słowinia 312, 331
Tyrmand Leopold 259, 263

U

Ubertowska Aleksandra 279, 290, 291
Uniłowski Krzysztof 11, 163, 174, 191, 197, 201, 268, 277
Uniłowski Zbigniew 11, 201–232, 327
Urbanek Mariusz 81, 94
Urry John 124, 128, 136, 137

W

Wajda Andrzej 166
Walas Teresa 161
Waldenfels Bernhard 241, 246
Walicki Andrzej 343
Waligórski Andrzej 298, 309
Wańkiewicz Melchior 9, 77–96
Warkocki Błażej 21, 34
Watteau Antoine 317
Wayne Helena (córka Bronisława Malinowskiego i Elsie Masson) 295, 296, 300, 307, 308
Wążyk Adam 314
Wechsberg Joseph 137

Wedekind Frank 118
Wężowicz-Ziółkowska Dobrosława 308, 309
Wieczorkiewicz Anna 124, 136, 137
Wiegandt Ewa 281, 291
Wieluński Lech 174
Wierzbicka-Trwoga Krystyna 205, 231
Wilde Oskar 29
Wilkoszewska Krystyna 82, 94
Wilski Zbigniew 117, 136
Winiecka Elżbieta 249, 254, 263
Wirpsza Witold 315, 331
Witkiewicz Stanisław Ignacy 18, 299
Witort Jan Michał 306, 308, 358
Wodecka Dorota 56, 74
Wojaczek Rafał 11, 233–247
Wojniłko Olga 88, 95
Wolff Larry 129, 137
Wolski Jan 334, 335, 344
Wołek Tomasz 81, 94
Wood John 128
Woźniak-Diederer Małgorzata 126, 136
Wroczyński Tomasz 268, 277
Wróblewski Janusz 274, 277
Wrzesiński Wojciech 161, 174
Wuttke Britta 10, 159–175
Wyka Marta 13

Y

Young Michael W. 300, 305, 307, 309

Z

Zadura Bohdan 103
Zagórski Adam 118
Zajas Krzysztof 8, 159, 174
Zakrzewska Wanda 69, 73
Zaleski Marek 21, 34, 55–57, 59, 74
Zapędowska Magdalena 61, 74
Zapolska Gabriela 117, 136, 189
Zawada Andrzej 201, 230

Zawiszewska Agata 9, 10, 115, 116,
136
Zegadłowicz Emil 18
Zgorzelska Krystyna 143
Ziątek Zygmunt 95
Zielińska Barbara 259, 263
Zielińska-Elliot Anna 295, 296, 308
Zieliński Stanisław 164, 165, 174
Zieniewicz Andrzej 251, 263
Zimand Roman 307, 309
Ziółkowska-Boehm Aleksandra 79–
81, 94
Zug Aleksandra 12, 267, 361
Zwoliński Zbigniew 241, 245

Zybura Marek 174

Ż

Żakiewicz Zbigniew 165, 173
Żakowski Maciej 46, 53
Żarnowska Anna 117, 136
Żeromski Stefan 309
Żmichowska Narcyza 19
Żółciński Tadeusz J. 181, 197
Żukrowski Wojciech 93, 103, 104,
111
Żuliński Leszek 180, 197
Żyłko Bogusław 269, 277

Noty o Autorach

Ewa Bartos – doktorantka w Zakładzie Literatury Współczesnej Instytutu Nauk o Literaturze im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego. W kręgu jej zainteresowań badawczych znajdują się m.in. związki literatury i psychologii, problematyka uwodzenia w literaturze, współczesny romans polski i powieść popularna. Opublikowała *Skiroławki. O powieści erotycznej Zbigniewa Nienackiego* (Katowice 2013), *Motory. Szkice o/przy Zegadłowiczu* (Katowice 2013).

Magdalena Boczkowska – doktor nauk humanistycznych. Adiunkt w Instytucie Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu. Jako krytyk literacki współpracuje m.in. z czasopismami „Twórczość”, „artPAPIER”, „Migotania, Przejaśnienia” i „LiteRacje”. Publikowała także na łamach „Portretu”, „Nowego Zagłębia” czy „Studiów Medioznawczych”. Felietonistka „Gazety Petersburskiej”. Jej zainteresowania badawcze dotyczą „poezji przeklętej”, najnowszej literatury polskiej (głównie regionalnej), literatury hiszpańskojęzycznej, a ostatnio także szeroko pojętej konwergencji mediów. Autorka publikacji *Codziennność, wyobraźnia, metafizyka. Poezja na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim po roku 1989* (Katowice 2010); *W centrum literatury, na marginesie życia. O twórczości Kazimierza Ratonia* (Katowice 2011), a także artykułów w tomach zbiorowych.

Tatiana Czarska – doktor habilitowany nauk humanistycznych, adiunkt w Zakładzie Literatury Polskiej XX wieku w Instytucie Polonistyki i Kulturoznawstwa Uniwersytetu Szczecińskiego. W kręgu jej zainteresowań naukowych znajdują się: literatura polska po 1939 roku, autobiografizm, kultura PRL-u i jego obraz we współczesnych narracjach, dyskursy postzależnościowe, reportaże. Autorka monografii: *Między autobiografią a opowieścią rodzinną. Kobiecte narracje osobiste w Polsce po 1944 roku w perspektywie historyczno-kulturowej* (Szczecin 2011); *Od małej ojczyzny do Uniwersum. Sacrum w twórczości Zbigniewa Żakiewicza* (Szczecin 2006). Współredago-

wała publikację *Kanon i obrzeża* (z I. Iwasiów; Kraków 2004) oraz *Czytanie Żakiewicza* (z Renatą K. Łozowską; Szczecin 2012).

Elżbieta Dutka – doktor habilitowany nauk humanistycznych, profesor nadzwyczajny w Zakładzie Literatury Współczesnej Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego. Autorka publikacji: *Ukraina w twórczości Włodzimierza Odojewskiego i Włodzimierza Pażniewskiego* (Katowice 2000); *Mnożenie siebie. O poezji Andrzeja Kuśniewicza* (Katowice 2007); *Okolice nie tylko geograficzne. O twórczości Andrzeja Kuśniewicza* (Katowice 2008); *Zapisywanie miejsca. Szkice o Śląsku w literaturze przełomu wieków XX i XXI* (Katowice 2011). Zajmuje się literaturą polską wieku XX i XXI, zwłaszcza prozą kresową i galicyjską, literaturą regionalną oraz dydaktyką literatury. Pracuje nad książką o twórczości Julii Hartwig.

Kamila Dzika-Jurek – doktorantka w Instytucie Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego. Badaczka prozy współczesnej ze szczególnym uwzględnieniem kategorii nudy i melancholii. Ciekawi ją małomiasteczkowość jako przestrzeń wyobraźni literackiej oraz powidoki Zagłady wcielone w „fenotypy” bohaterów literackich w prozie XX i XXI wieku. Publikowała w czasopismach „Świat i Słowo”, „Teksty Drugie”.

Arleta Galant – doktor nauk humanistycznych, adiunkt w Zakładzie Literatury Polskiej XX wieku Instytutu Polonistyki i Kulturoznawstwa Uniwersytetu Szczecińskiego. Autorka książek *Prywatne, publiczne, autobiograficzne. O dziennikach i esejach Jana Lechonia, Zofii Nałkowskiej, Marii Kuncewiczowej i Jerzego Stempowskiego* (Warszawa 2010) oraz *Prowincje literatury. Polska proza kobiet po 1956 r.* (Szczecin 2013). Współredaktorka tomów: *Dwadzieścia lat literatury polskiej. Idee, ideologie, metodologie* (Szczecin 2008), *Pisarstwo kobiet pomiędzy dwoma dwudziestoleciami* (Kraków 2011), *Kto się boi Zofii Nałkowskiej?* („Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka” 2013, nr 21).

Anna Gomółka – doktor habilitowany nauk humanistycznych, adiunkt w Zakładzie Teorii i Historii Kultury Instytutu Nauk o Kulturze i Studiów Interdyscyplinarnych Uniwersytetu Śląskiego. Do jej zainteresowań badawczych należą: teoria, antropologia i historia kultury; antropologia literatury dla dzieci i młodzieży. Opublikowała monografie: *Saga rodu Borejów. Kulturowe konteksty „Jeźycjady”* (Katowice 2004), *Jan Michał Witort – wprowadzenie do antropologii pokolenia „ludzi naukowych”* (Poznań–Katowice 2011); redagowała tom *Konstanty Ildefons Gałczyński – znany i nieznan. Szkice i rozprawy* (Katowice 2005), współredagowała tomy zbiorowe, m.in.: *Między „Bambolandią” i „Jeźycjadą”. Małgorzaty Musierowicz makro- i mikrokosmos* (Katowice 2003), *Antropologia kultury – antropologia literatury. Na tropach kolidacji* (Katowice 2007), *Starość jako wyobrażenie kulturowe* (Katowice 2013).

Tomasz Kaliściak – doktor nauk humanistycznych, adiunkt w Zakładzie Historii Literatury Poromantycznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Autor książki poświęconej twórczości Józefa Czechowicza, Stefana Napierskiego, Stanisława Swena Czachorowskiego i Tadeusza Olszewskiego: *Katastrofy odmieńców* (Katowice 2011). Interesuje się historią literatury XIX i XX wieku, psychoanalizą, studiami *gender* i *queer*.

Joanna Kisiel – doktor habilitowany nauk humanistycznych, adiunkt w Zakładzie Teorii Literatury Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego. Badaczka poezji polskiej XX wieku, w swoich studiach pyta o egzystencjalny wymiar literatury, zapisane w wierszu doświadczenie skończoności, samotności i straty, poetyckie szyfry lęku i bezsenności, liryczne świadectwa trwania wobec nicości i śmierci. Poszukując indywidualnej prawdy wiersza, tropi różne możliwości lektury i interpretacji. Autorka książek: *Retoryka i melancholia. O poezji Jana Lechonia* (Katowice 2001), *Chwile ulotne. O poezji Ryszarda Kapuścińskiego* (Katowice 2009), *Imiona lęku. Szkice o poetach i wierszach* (Katowice 2009), *Tropy samotności. O doświadczeniu egzystencji w poezji* (Katowice 2011).

Monika Ładoń – doktor nauk humanistycznych, literaturoznawczyni. Adiunkt w Zakładzie Poetyki Historycznej i Sztuki Interpretacji Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego na Uniwersytecie Śląskim. Autorka pracy „*Bardzo proszę pamiętać, że ja byłam przeciw*”. *Studia o Antonim Słonimskim* (Katowice 2008), współredaktorka (wraz z Grzegorzem Olszańskim) tomu *Zamieranie. Prozy* (Katowice 2012). Autorka artykułów dotyczących reprezentacji choroby w literaturze polskiej. Obecnie przygotowuje książkę o kreacjach gruźlicy w poezji i prozie XX wieku.

Grażyna Maroszcuk – doktor habilitowany nauk humanistycznych, adiunkt w Zakładzie Literatury Współczesnej Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego. Obszar zainteresowań badawczych autorki wyznacza autobiograficzna problematyka współczesnych tekstów prozatorskich i paraliterackich. Opublikowała *Dyskurs i historie. O powieściach Andrzeja Szczypiorskiego* (Katowice 2004) oraz *Świadectwa – rozmowy – kreacje. W kręgu tekstów interlokucyjnych* (Katowice 2012). Współredaktorka leksykonu *Pisma kulturalne w Polsce po 1989 roku* (Katowice 2010), autorka artykułów i rozpraw w pracach zbiorowych.

Agnieszka Nęcka – doktor habilitowany nauk humanistycznych w Zakładzie Literatury Współczesnej Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego, krytyk literacki. Współpracowała m.in. z pismami: „FA-art”, „Nowe Książki”, „Opcje”, „Śląsk”, „Twórczość”, „Pogranicza”, „Topos”, „artPAPIER”. Autorka pięciu książek: *Granice przyzwoitości. Doświadczenie intymności w polskiej prozie najnowszej* (Katowice

2006); *Starsze, nowsze, najnowsze. Szkice o prozie polskiej XX i XXI wieku* (Katowice 2010); *Cielesne o(d)słony. Dyskursy erotyczne w polskiej prozie po 1989 roku* (Katowice 2011); *Co ważne i ważniejsze. Notatki o prozie polskiej XXI wieku* (Mikołów 2012); *Emigracje intymne. O współczesnych polskich narracjach autobiograficznych* (Katowice 2013). Redaktorka działu krytyki w „Postscriptum Polonistycznym”.

Beata Nowacka – doktor nauk humanistycznych w Zakładzie Literatury Współczesnej Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego. Autorka publikacji *Magiczne dziennikarstwo. Ryszard Kapuściński w oczach krytyków* (Katowice 2004, 2006 – II wyd.). Wraz z Zygmuntem Ziątkiem opublikowała prace: *Ryszard Kapuściński. Biografia pisarza*. (Kraków 2008, przekład hiszpański: Madryt 2010, przekład włoski: Udine 2012) oraz *Literatura non-fiction. Czytanie Kapuścińskiego po Domostawskim* (Katowice 2013). W 2012 roku przygotowała edycję *Cesarza* Ryszarda Kapuścińskiego w serii Biblioteki Narodowej (BN 315). Jej zainteresowania badawcze dotyczą literatury faktu, literatury miejsca i zagadnień biograficznych.

Małgorzata Rygielska – doktor nauk humanistycznych, adiunkt w Zakładzie Teorii i Historii Kultury Instytutu Nauk o Kulturze i Studiów Interdyscyplinarnych Uniwersytetu Śląskiego, filolog i kulturoznawca. Interesuje się teorią i historią kultury oraz kulturoznawczo zorientowaną antropologią literatury. Autorka monografii: *Dwa guziki. Norwid i ewolucjonizm* (Katowice 2011), *Przyboś czyta Norwida* (Katowice 2012), a także artykułów w tomach zbiorowych i czasopismach. Publikowała m.in. w „Kulturze i Społeczeństwie”, „Kulturze Współczesnej” oraz „Laboratorium kultury”. Współredagowała tom *Ciało, granice, kanon: studia* (Katowice 2008) oraz książkę *Starość jako zjawisko kulturowe* (Katowice 2013).

Anna Szóstak – doktor habilitowany, profesor Uniwersytetu Zielonogórskiego, specjalizuje się w literaturze polskiej XX i XXI wieku. Autorka około stu publikacji naukowych, w tym pięciu książek autorskich: *Nurt lingwistyczny we współczesnej polskiej poezji dziecięcej* (Zielona Góra 2000); *Od modernizmu do lingwizmu. O przemianach w twórczości Jana Brzechwy* (Kraków 2003); *W poszukiwaniu tożsamości. Liryczne horyzonty mitu dzieciństwa w poezji polskiej drugiej połowy XX wieku* (Zielona Góra 2007); *W stronę mitu. Metafizyczne tęsknoty literatury XX i XXI wieku* (Zielona Góra 2011); *Między mitem a rzeczywistością. Topos dzieciństwa w prozie polskiej po roku 1989* (Zielona Góra 2012). Kierownik Pracowni Literatury Współczesnej w Zakładzie Literatury XX i XXI wieku Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz kierownik tegoż zakładu. Obszar zainteresowań badawczych wyznaczają: poezja lingwistyczna, wątki metafizyczne i dylematy ideowe w poezji i prozie dwudziestowiecznej, mit we współczesnej literaturze polskiej i obcej, mitologia dzieciństwa oraz krytyka literacka.

Agata Zawiszewska – doktor habilitowany nauk humanistycznych, adiunkt w Zakładzie Literatury XX wieku w Instytucie Polonistyki i Kulturoznawstwa Uniwersytetu Szczecińskiego. Zainteresowania badawcze obejmują historię polskiego ruchu emancypacyjnego na przełomie XIX i XX wieku oraz międzywojennego czasopiśmiennictwa społeczno-kulturalnego. Autorka monografii: *Recepcja literatury rosyjskiej na łamach „Wiadomości Literackich” 1924–1939* (Szczecin 2005); *Zachód w oczach liberałów. Literatura niemiecka, francuska i angielska na łamach „Wiadomości Literackich” 1924–1939* (Szczecin 2006); *Życie świadome. O nowoczesnej prozie intelektualnej Ireny Krzywickiej* (Szczecin 2010), redaktorka antologii publicystyki Ireny Krzywickiej *Kontrola współczesności* (Warszawa 2008) oraz Pauliny Kuczalskiej-Reinschmit *Nasze drogi i cele. Prace o działalności kobiecej*. T. 1–2 (Warszawa 2012).

Aleksandra Zug – doktorantka w Zakładzie Literatury Współczesnej Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W swojej pracy badawczej zajmuje się filozoficznymi, antropologicznymi wymiarami zagadnienia inności i obcości w polskiej literaturze z przełomu XX i XXI wieku. Przygotowuje rozprawę doktorską na temat figur inności w twórczości Pawła Huellego. Autorka publikacji w czasopiśmie kulturalnym „SOSNart” oraz artykułów w tomach zbiorowych.

Redaktor
Aleksandra Gaździcka

Projektant okładki i stron działowych
Lucjan Dyląg

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Lidia Szumigała

Łamanie
Bogusław Chruściński

Copyright © 2014 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2263-6
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-060-0
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 22,75. Ark. wyd. 27,0.
Papier offset. kl. III, 90 g   Cena 60 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław